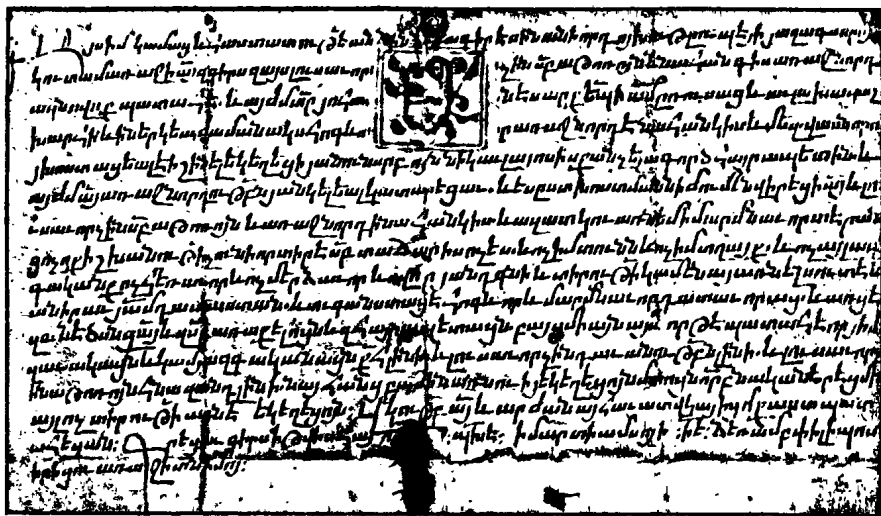

մեզ. ուստի մեր այս հրատարակութիւնն սկզբնական (original) է եւ զատ Պր. Ֆ. Միլլերի հրատարակութիւնէն:

ԴՐ. ԲՈՎՏ. ԴՐ ՊՈՂՈՂ ԱՆՈՆԵԱՆԻՆ (Dr. J. von Boloz Antoniewicz), Լեմբերգի Համալսարանի գեղարուեստից պատմութեան հայագիթի Ուսուցչական յանձնաւեւ է Աւստրիոյ հանգուցեալ Թագաժառանգ Ռուդոլֆ իշխանին նախաձեռնութեամբ հրատարակուող Աւստրիոյ ազգեցրուն պատմութեան այն հատորն, որ պիտի բովանդակէ Լեհաստանի Հայոց պատմութիւնը: Այս պատճառաւ Ուսուցչական ամբողջ Լեհաստան, Բուկովինա եւ Բեսարաբիա ծանապար-

Այս եկեղեցւոյն գլխաւոր դրան վրայ հետեւեալ (Թ. 2) արձանագրութիւնը (1551 թ.) կայ:

(Ե) ԵԿԵՂԵՑԻՍ ԱՅՍ ԵՐԿԱՆԱԹԻՆ
[Ե] ԱՆՈՆԵ ՍՐԲՈՅ ԱՇՈՒՄ ԴԻՆԻ
ԿԱՏԱՐԵՑԱՒ Ի ԹՎԻՆ. 4. ԸՆԴԴԵՄ
ՈՂՈՐՄՈՒԹԲ ԸՆՈՐՀՈՒՑ ՓՐԿԶԻՆԻ
ԲՈՒՐՄՈՒՆԵՔ ԽՆՈՅՈՑ ԼՈՒՑՄՈՒՆԵՔ ԶԱՀԻՑ
ԵԿԵՂԵՑՈՅՍ ԱՆՀԱՏ ԼԻՑԻՆԻ
ՐԱՄԵԱՆ ԸՆՎԱՍՏՐ ԺՈՂՈՐԴԻՆԻ
ԵԿԱՑ ԲԱՆՎԱՑ Ի ՄԻԱՍԻՆ
ՅԵՆԱՆ ԲԵՐԿԻՐԼ ՅԱԴԻՆ ԴՐԱՆՑԻՆ
Յ[Ո]Վ[ՀԱՆՆ]ԵՍ ԵԵԲԵ ԳԵՈՂ ՍՈՐԻՆ

հրդութիւններ կը կատարէ, հայ յիշատակարաններ հաւաքելու համար: Պր. Ֆր. Միլլեր ասանցմէ մի քանին ընդունած է յիշեալ Ուսուցչական հրատարակելու համար:

Եազովցայ քաղաքը (արեւելեան կալցիա, դնետեք գետի մէկ ձիւղին՝ Սորուպայի ձախ եզերքը) խրմէն գաղթող Հայերի հիմնարկած են, եւ ունէին առանձին եպիսկոպոս, դատատանարան եւ Վլադ: Մինչեւ անցեալ դարու կեսերը կային անտեղ Հայեր: Իրենց Ս. Աստուածածին հոյակապ եկեղեցին այժմ անցած է կաթողիկոսայ - յունածեւ Ռութիւններու ձեռքը:¹

¹ Եւս. Բաշկեան Հ. Մ. Ճանապարհորդութիւն է Լեհաստան, Վ Եւս. 1830 էջ 129. Baracz S., Pamiątki Jazłowieckie, Lwów, 1862.

Արձանագրութեան իսկագիրը Պրոֆ. Անտոնեանին գծագրութեան համեմատ՝ այստեղ կը գնենք (2.) որովհետեւ Պրոֆ. Անտոնեան հայերէն չի գիտեր, ընթերցուածն ալ բաւական թերի եղած կ'երեւայ: Իսկ Պրոֆ. Միլլեր թէ զայս եւ թէ յարողը շատ կամայական եղանակաւ եւ յայտնապէս սխալ ընթերցուածով ամբողջացրին ուզած է:

Յաջորդ (վերջ) 1) արձանագրութիւնը նոյն եկեղեցւոյն կողմնական դրան վրայ զանգակատան տակ փորագրուած է:

Իսկ կամենիցի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն հիմնարկութեան ընծայագիրն հետեւեալն է, որ 1398 թ. մագաղաթի վրայ գրուած է, եւ այժմ նոյն եկեղեցւոյն գիւնատունը կը պահուի:

† Այս իմ կամաց եւ հաստատութեանն ձեռագիրն է տնային որդոյ խոթելուպէյի յազագս որոյ կուտամ առաջն իմ զգիրս զայս լուսաւորչին նմ ամբողջն եւ նահանգիս առաջնորդացն ով որ պատահէ. եւ այժմ նոր յօհանէս արքեպիսն ամբողջութեամբ եւ աւրախաց աշխարհի եւ ի ներկեալ ժամանակս հոգեւոր առաջնորդ է նահանգիս եւ մեզ. վասն որոյ խոստացեալ էի շինել եկեղեցի յանուն արքայն Նիկաւալայոսի սքանչելագործ հայրապետին. եւ այժմ նոյն առաջնորդութիւն յանկ ելեալ կատարեցաւ. եւ ես ըստ խոստմանն իմեմ Նիկիոցի նոյն եւ լուսաւորչին նմ ամբողջն եւ առաջնորդի նահանգիս. եւ ազատ կուտանեմ ի մարմնաւոր տերաց. ոչ որ իշխանութիւն չունի որ տիրէ նմ առաքարս ոչ ես. եւ ոչ իմ տունն եւ ոչ իմ տղայք. եւ ոչ այլ ազգականք ոչ հետաւոր եւ ոչ մերձաւոր եւ ով որ յանդգնի եւ տիրութիւն կամենայ առնել առտ է եւ անիրաւ յամ գատաստան. եւ տուգանս տացէ հոգեւոր եւ մարմնաւոր դատաւորաց. եւ արցէ զանեմն զնոյն եւ զնմ առաքելոցն եւ զհայրապետացն. բայց միայն այս որ թէ պատահէ որ յիմ զաւակացն եւ կամ յազգականացն քճ լինի. եւ լուսաւորչին դատաւորութիւն լինի. եւ լուսաւորչին ամբողջն հնազանդ լինի. նայ ըսցաւ բաժնի առնու ի յեկեղեցին մտոյն որ ընդական երեց մի այլ ոչ տիրութիւն առնէ եկեղեցոյն: Վկութն նոյն եւ արժանահաւատ վկայից որք աստ պատահեցան. գրեցաւ գիրս ի թմին հայոց նիւն. ի մարտի ամսոյ ի ինն ձեռամբ փիլիպոս իրեցու առաջինն իմոյ:

Ստեփանոս Ռօշթա († 1739) իւր ժամանակագրութեան¹ մէջ կը յիշէ խոթելուպէյի այս ընծայագիրը յամին 1398, եւ զայս յառաջ բերելով՝ Վապագուցանէ որ Լեհահայոց եւ Բահարաբոյն եւ Վալաբոյն առաջինն ծառի Վարդապետոս Առաջնորդն է ընծայագրոյս մէջ յիշուած Յովհաննէսն: 1609 թուականին համար կը գրէ. «Պ. Միխայիլ Կամենցու Երէցփոխանն, որ զեկեղեցի Ս. Նիկողայոսի Նորդեմոյ, եւ զհրաշակ պաղատն իւր քարաշէն ի դեմ նորա շինեաց, անգլուպի մեռաւ»:

Եղապետի եկեղեցւոյ վրայ 1621 թուականին համար կը գրէ. «Եղապետոս Առաքարծառն, եւ Վանքն Սր. Գրիգորի Լուսաւորչին յայսմ ամի կատարեցաւ, կամ վերստին նորո-

գեցաւ ի բարեպաշտոյց: Իսկ մատուռն Աւետման ի Պարոն Պոփոս Սրէնտովըիւն թմին Հայոց Ռազմին, 1657, Յիշատ.»:

Հ. Գ. Գ.

ԼԵԱՌԱՐԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՈՐԳԻ ԼԵԱՌԱՐԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

(Հարմարութիւնն:)

Գ.

Ղևախոսական դասակարգման իր լեզուի զարգացման ուստիւններ:

Լեզուական մէջ, քիչ թէ շատ, անշատահանութիւն, կցողութիւն եւ հոլովականութիւն կը նշմարուի. թէպէտ ամեն լեզուացեղ մէկին կամ միւսին աւելի ձգտում ունի եւ անոր համար այն մասն աւելի զարգացած կը տեսնուի: Չկայանշատահան լեզու մը, որ կցողական ձեւեր ալ չունենայ, եւ ոչ կցողական լեզու՝ որ հոլովական ձեւեր չունենայ. եւ որ զարմանալին է, հոլովական լեզուաց վրայ ալ՝ ոչ թէ միայն բազմութիւն դուր կցողական ձեւեր կը գտնուին, այլ նաեւ անշատահան դասանալու ճիշդ մը:

Ռոմանական լեզուաց մէջ՝ գոյական մը հոլովներու վերջաւորութիւնը գրեթէ ի բաց թողուած է բոլորովին, բաղադասական եւ գերագրական ածականներու վերջաւորութիւնները շնորհած են, եւ անշատահան լեզուաց պէս նախորդութեամբ եւ կամ նախդիր ստուգացուցիչ մասնով մը կը կապուին, օր. noir սեւ. plus noir սեւագէտ, le plus noir ամենասեւ. եւն. եւն. շատ հոգեւոր լեզուներ. հայերէն բայերու լծորդութեան մէջ զբարբար շատ մը ձեւեր ունի, զորոնց մեծը այսօր աշխարհաբար մէջ կը չըլնէր, այսինքն երկու միւն շեւ երեք բառով կը կապուին, լնջո՝ կամ լնջնջ՝ ձեւը՝ ուրիշ բառով, ձեւով կը չըլնէր, որ ստուգիւ անշատահան լեզուաց կական յատկութիւնն է, իսկ հայերէնի վրայ, թէպէտ քիչ՝ սակայն ահա գոյութիւն ունի: Ի բաց առեալ լեզուագէտը՝ ոչ որ կրնայ մարեն իսկ անցնել թէ j'aim-er-ai, tu aim-er-as եւն. եւն. գաղղական ապառնին, հին լատիներէնի amare habeo, amare habes եւն. եւն. ձեւէն յառաջ եկած ամբողջ մէն է, եւ այս ձեւը՝ ստորին հայերէնի մէջ բաւական յաճախեալ կը գտնենք՝ ասէն՝ ասիւ, «ասիցես», կամ աւելի «ասելոց ես», եւն. եւն. եւ սակայն ահա կցողական նութեան շուշափելը օրինակ մը. հին Հայոց կ'ըսէր, «իբեմ իբր ներկայ. իսկ արդի հայը՝ սահմանական գաղափար մեկնելու համար՝ կրկին գաւառականներու գրական լեզուի մէջ կրկին ձեւ ունի, ինչ որ (երկու բառով) եւ «իբեմ եմ» (== ի սեբ եմ, ներկայ.))

Անգղերէնն աւելի շատ կրցն. Նոյն իսկ գերմաներէնը չունի այսօր այն ամեն պարզ ձեւերն, որ

¹ Հ. Թ. Յալան, Յուլի հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանի Միխայիլեանի ի Վիեննա Վիեննա 1895—6: